

V. Samiilenko, M. Hrushevskiy, V. Vynnychenko of whom he left memoirs, literary researches and translations are important historical and literary sources now.

Mohylianskyi's relationship with the Neoclassicists developed gradually and had multifarious nature. He extensively published researches and reviews on the newest books in the magazine around which they united. Later the writer actively participated in the literary discussion of the 1925–1928 together with the Neoclassicists. His scientific work as a chief of the «Making biographical dictionary of the Ukrainian luminaries Committee» at the All-Ukrainian Academy

of Sciences had a significant impact on the Neoclassicists. His office was a place for meetings and effective collaboration with M. Zerov, P. Fylypovych, M. Draikhmara and others.

Problems of the literary reception, personal relations between Mohylianskyi and each representative of the Neoclassicists' circle and the epistolary legacy of the artists require examination. From the point of history of literature Mohylianskyi's creative collaboration with the Neoclassicists has a significant importance and has to be evaluated properly.

Стаття надійшла до редакції 1.12.2017

УДК 003.628[159.9.075+81'22]

СОЛЕЦЬКИЙ Олександр

«ЕМБЛЕМАТИЧНІ» КООРДИНАТИ СЛОВА: ІКОНІЧНО-КОНВЕНЦІЙНА КОРЕЛЯТИВНІСТЬ ТА СЕМІОЗИС

У статті розглянуто проблему іконічно-конвенційної кореляції у діахронному та семіотичному аспектах. Класифікації та структурування «слова» проєктуються на емблематичні «механізми», що мають давні традиції літературного та культурного смисловпорядкування. На основі структуральних, семіотичних, когнітивних, психолінгвістичних підходів до інтерпретації мовних явищ узагальнюється роль візуально-вербальної взаємодії для значеннєвої еквівалентності.

Ключові слова: емблема, кореляція, іконічне, конвенційне, структура, взаємодія.

Вступ. Оглядаючи історію трактувань слова у різних часових культурно-історичних формаціях, помічаємо певну тяглість та інтерпретаційну спорідненість у визначенні його функціональної природи. Цілком логічно, що християнське розуміння слова опиралось на пізноантичну думку, а пізня схоластика наближалась у таких трактуваннях до грецької класичної філософії. Різні спроби класифікацій та структурувань слова повсякчас обертаються навколо виділення його зовнішньої та внутрішньої форм, знакової, семантичної, етимологічної консистенції, що, як правило, відображає визначення різних рівнів взаємовідповідності поміж візуально зримим і вербально означеним. Невипадково перша ідея словникового каталогу, на думку У. Еко, втілилась у формі древа Порфірія [28, с. 8–21], емблематична конфігурація якого начебто підкреслює потребу додаткового візуального констатування логіки та філософії «вербального».

Аналіз досліджень і публікацій. У працях В. Вундта, Г.-І. Гадамера, О. Потебні, Ф. Шлегеля, Х. Штайнталя [7; 10; 11; 19; 27] у різних формулюваннях повторюється теза про тісний зв'язок та глибоку аналогію процесів народжен-

ня мови та поетичної творчості, між візуальним та вербальним смислостановленням. Дослідники наголошують на обов'язковій прикметі образності, імпліцитній присутності візуалізованого уявлення. «Продуктивна властивість уявлення, — на думку Ф. Шлегеля, — і в мовних продуктах первісного словоутворення була більш геніально винахідливою і плідною, ніж пізніше, коли на наступних стадіях духовної культури отримувал більшу перевагу аналітичний розум» [27, с. 363]. Відтак, первісні артикуляційно-графічні позначення «зміст свого внутрішнього буття» [27, с. 369] розкривають через «драматичне зображення». Проте це лише частина складного плоттогенезу, який опосередковано відображав специфіку первісної психології.

Вільгельм Вундт, інтерпретуючи психологічні мотиви виникнення та еволюції мовної системи, по-особливому акцентував на ролі «побаченого» і на його основі становлення «усвідомленого». На його думку, «історичне мовознавство все більше та більше відчуває потребу в психологічному поясненні» [7, с. 53], яке звертається до характеристики процесу та структури форматування значень. Первісні словесні утворення В. Вундт називає «природними

звуківими метафорами», що позначають «перехід уявлення в чуттєвий образ» [7, с. 45], і відображають природні для емоційного тону породжені асоціації. Тож становлення значення слова перш за все залежне від внутрішніх уявних відображень, асоціацій і редукованих словоформ.

Постановка проблеми. У цій студії продовжуємо розгляд задекларованої у попередніх дослідженнях [21; 22; 23] теми, що пов'язана з модифікацією емблематичних форм. У працях, що присвячені вивченню історичного глоттогенезу, первісні семіотичні процеси репрезентуються як іконічні та символічні імітації. Іконічні знаки, що мали властивість «переміщуваності», сприяли формуванню концептів і були основою зародження мови. «Такі знаки стали якорями для фіксування сенсорної інформації, яку стало можливо актуалізувати без наявного тут і зараз відповідного джерела інформації» [3, с. XIII]. Фонетичне чи графічне маркування є лише подразником для внутрішньо уявної реконструкції конкретного образу, що опирається на сенсорний досвід суб'єкта комунікації і ідентифікується його пресупозиційними шаблонами і стереотипами. Емблематичність такої структури виявляється у тому, що конкретний чуттєвий образ набуває свого смислового конкретизування в процесі складної взаємодії візуальних уявлень, емоційних реакцій та вербальних позначень. Власне, слово в руслі засновків семіотики є лише знаком, що опосередковує функціональність складного мисленнєвого процесу. Його структура, на нашу думку, латентно вплинула на утвердження жанру «емблеми», що розширено деталізував актуальність складного синтезу іконічно-конвенційної редуції у процесах смисловираження. Тож з літературознавчого горизонту структура слова теж може трактуватись емблематично.

Діахронна проекція. Численні перманентні спроби класифікації та систематизації стосунків мови та мислення від Платона до деконструкції по-різному аргументують цю тему. В історії християнського богослів'я — від часу Отців церкви і по сьогодні — ця ідея має свою експлікацію. На думку Г.-І. Гадамера християнська «ідея інкарнації якнайтісніше пов'язана з проблемою слова» [11, с. 387]. Одне з найважливіших завдань християнської екзегетики і патристики — витлумачення таїни Трійці — «спирається на людські стосунки мислення й мови» [11, с. 387]. Містерія єдності Бога-Отця, Бога-Сина й Бога-Святого Духа відображається

саме у феномені мови, концентруючи нові уявлення про філософію та логіку слова, структурні та функціональні властивості якого трактуються емблематично. Формулювання теологічних ейдосів розгортається через нероздільну смислову синкретичність візуальних та вербальних означень. За словами Т. Аквінського, природа людського пізнання влаштована таким чином, що абстрактні поняття осягаються через чуттєві речі, тому «в Святому Письмі духовні істини передаються через уподібнення їх до матеріальних предметів» [1, с. 16].

Акт творення реалізується завдяки Слову Божому, яке стає «процесом» і «засобом». «Спасіння, посилення Сина, містерія інкарнації, в самому пролозі Євангелія від Івана описується як явлення Слова» [11, с. 388]. Словесна артикуляція за екзегетичним законом — феномен (у християнстві «чудо»), що пропорційне явленню у плоті Бога-Христа. Засади про єдиносутнісне взаємоперехідне еманування Отця й Сина, духа та слова підкреслюють «емблематичність» структури та фокусу відображення канонічних догм, а в загальному — мови та мислення. Оцінюючи «процесуальність» слова в теології Томи Аквінського, Г.-І. Гадамер вирізняє специфічні особливості, що підтверджують поступальність, етапність «руху» конструювання значення слова в думці. «Людське слово, перш ніж бути актуалізованим, є потенційним. Воно надається до формування, але не є сформованим» [11, с. 393]. У слові потенційно присутній образ речі. Відоме порівняння Т. Аквінського про подібність слова до дзеркала, в якому ми бачимо річ [Дет.див: 11, с. 393], демонструє, що *verbum* в середньовічній схоластиці ототожнюється з відбитком, штампом речі, значення якого народжуються в структурованому мисленнєвому процесі. Хоча людське слово зорієнтоване на предмет, але воно неспроможне утримувати його в собі як ціле. Тож мислення через слово конструє вибіркові незавершені емблематичні форми, що уточнюються і конкретизуються додатковими вербальними розширеннями.

Олександр Потебня, формулюючи подібності поміж мовою та мистецтвом, акцентує на тому, що слово є «ембріональною» формою поезії. Поняття «символічності» слова для українського вченого синонімічне «внутрішній формі» і може бути назване поетичністю мови [19, с. 22]. Загальновідоме розрізнення у словесній структурі зовнішньої форми (членороздільний звук), змісту, що об'єктивується за

посередності звука, і внутрішньої форми, найближчого етимологічного значення, близьке до функціонально-компонентної розгалуженості значень в емблемі. Тріадна матриця емблеми, що мала різні поєднювальні форми, передбачає взаємодоповнююче представлення значення через малюнок і текст, з різними типами асоціативності. Достатньо згадати поліваріанті емблематичні позначення з лексемою «дерево» — дерево життя, божественне дерево, світове дерево, дерево лицарів круглого столу, дерево Ноя, дерево алхімії, дерево пізнання, ясен Ігдрасіль (з книги Т. Персі), дерево філософії, людинодерево тощо, які в різних конструкціях позначали ідеї світонародження, мудрості, родинної чи станової (цехової) єдності, генетичної спорідненості, світобудови, гріхопадання, життя людини тощо. Так чи інакше візуальні конструкції з «деревом» можна вважати «етимологічним» компонентом конкретного емблематизованого ейдосу, що прив'язують його до первісних зримих смислових уявлень. Вони й стали джерелом для народження пізніших, більш складних і зосереджених на уточненні смислоформ.

Провідні положення семіотики і структуралізму ще більш предметно констатують цю особливість. Розкладання природи лінгвістичних одиниць на «знак, позначене (сигніфікат) і позначення (сигніфікант)» [24, с. 86–93] у Ф. де Сосюра, логічний трикутник Г. Фреге (знак, денотат, концепт) [25], три семіотичні трихотомії Ч. Пірса [18], метамовна «вторинна семіологічна система» Р. Барта [4], коди і лексикоди У. Еко [28] — далеко не повний перелік різноцентрованих спроб описати механізми семантизації. Їхня схожість до емблематичних явищ не лише структуральна. Попри традиційно зредуковані трьохкомпонентні інтерпретації знака та емблеми, їх об'єднує особлива «семантична» філософія та смислова інтерпретація евристичність. Емблема фактично поетапно дублює та деталізує, унаочнює та модифікує семіотичні механізми. Умовно кажучи, вона презентує розширену модель діалектичного, синергетичного процесу перетворення когнітивної активності через словесно-іконічні опосередкування у семантичний досвід.

У схожому форматі конкретизують феномен категорії «слово» українські літературознавці. По-різному номінуючи структуральні «розщеплення» слова, його складові та їхню взаємодію, вітчизняні науковці висловлюють концептуально споріднені міркування про при-

сутність та залежність іконічно-конвенційних зумовленостей. Леонід Білецький наголошує, що «в первісній мові, цебто в мові первісної людини, слово мало в собі всі три елементи: звук, образ і поняття» [6, с. 13]. З часом відбуваються «втрати» прямих зв'язків з першообразом, що залишає за словом «символічне окреслення його значення, себто метафора, мітичні образи народного поетичного стилю зникають як їх дійсна реальність, а залишається тільки їх вислів як *картинне зображення* (виділення наше — *О.С.*) явищ природи» [6, с. 13].

Динаміку смислотворення в контексті рецептивно-комунікативних підходів розглядають Р. Гром'як, С. Луцак. У працях цих науковців іконічно-конвенційна кореляція вербальних утворень творить підставу для цілої низки інтерпретаційних увиразнень про синергетичні процеси в художньо-образному світі, що пов'язані із зіткненням об'єктивної та художньої дійсності [8, с. 19], індивідуального та колективного, традиційного і новаторського в історико-літературному процесі [9, с. 102]. На основі концепцій О. Іліаді й Р. Гром'яка Світлана Луцак робить увиразнення про моделювальну та структуральну специфіку слова, що виражає «доцільність розкриття суттєвих особливостей мистецтва слова шляхом моделювання стержневого в мінливому світі художніх фактів, тобто єдиних у своєму різноманітті компонентів динамічно впорядкованої «структури матеріалу» з відповідними для його змісту рівнями чи їх сплетіннями» [15, с. 130].

Когнітивний та психоаналітичний аспекти. У класичній нейропсихології (Г. Хед, Ф. Бартлет, У. Найссер) для характеристики таких процесів активно використовується поняття «схема». «Схема» тут трактується як своєрідний стандарт, за допомогою якого ідентифікують рецептивні реакції. Схеми модифікують відчуття, «які викликані вхідними сенсорними імпульсами, таким чином, що вони містять інформацію про наявний стан у його відношенні до стану попереднього» [3, с. XVII]. У когнітивній психології терміном «схема» позначено структуру, яка конфігурує рецептивну даність. Зокрема, У. Найссер ототожнює її з «тією частиною повного перцептивного циклу, яка є внутрішньою у відношенні до сприймаючого, вона модифікується досвідом і тим чи іншим штибом специфічна у відношенні до того, що сприймається» [16, с. 73]. Функції схем розкриваються через різні аналогії: якщо оцінювати їхню значимість в системах засвоєння

інформації, то використовують поняття «формат», якщо в контексті збирання інформації про об'єкти і події — «план». Зрештою, існують інші варіанти термінологічних номінувань, проте усі вони у різних конформаціях підкреслюють вагомість структуральної взаємодії індивідуального і колективного уявлення про форму і зміст у перцептивних механізмах. «Сприймаючий здійснює певний акт, що включає як інформацію від середовища, так і його особисті когнітивні механізми» [16, с. 76]. Візуально сприйняті об'єкти чи явища (зважаючи на вибірковість акцентів візуальної рецепції) суб'єктом номінуються і внутрішньо характеризуються (за формою, якостями). Постановня та ідентифікація значень конкретних образів народжується у складному перехресненні зовнішніх візуальних подразників, соціального семіотичного контексту та індивідуальних перцептивних відображень та інтерпретацій. Цей процес можна характеризувати як «емблематичний», адже він має схожу структуральну організацію та функціональність: суб'єкт рецепції вибірково зосереджується на зовнішніх стимулах, виділяючи в них домінантні властивості та якості, які стають ідентифікаторами для узагальнень про його смислову тотожність. Асоціативні мнемонічні механізми координують своєрідність уявлень. Семантичні контенти, як правило, опираються на закони «асоціації відношень та ідей» [Дет.див.: 17].

Зорові відчуття сприяють утворенню особливої візуальної семантики, що утверджує конкретизацію змісту. За допомогою пам'яті поняття можуть бути відірвані від первинних (домінантних) перцептивних контекстів-ідентифікаторів і репрезентовані ізольовано від них. «Розум, — стверджує один з провідних дослідників функціонування і структурних особливостей візуального мислення Рудольф Арнхейм, — може вирізати шматки з тканини пам'яті, залишаючи саму тканину незмінною. Він може по своєму склеювати матеріал пам'яті, утворюючи в уявленні кентаврів чи грифонів, з'єднуючи механічно відтворені «шматки реального» [2, с. 186].

У гештальтпсихології слово розглядається як подразник для візуальних пригадувань, що організовані як «фігура і фон». У одному з експериментів Курта Коффки учасник дослідження на словесний стимул «юрист» сказав, «що бачить лише портфель у його руці» [2, с. 186]. Домінантною тут є фігура «портфелю», а «рука» вказує на присутність силуету людини, що

виступає фоном. Цілком логічно, що у інших реципієнтів будуть інші внутрішні візуалізації «фігури» та «фону» на цей вербальний подразник. Тож, візуальна ідентифікація конкретних словесних стимулів вибірково та суб'єктивна (суб'єктивно-емблематична), а образи, що безпосередньо споглядаються, часто виникають у свідомості як результат попереднього досвіду та особистісних маркерів пам'яті [5, с. 301].

Розглядаючи герменевтичний вимір «мовних меж», Г.-Г. Гадамер підкреслював: «Кожен раз коли він (мовець — О.С.) підшуковує потрібне слово, яке повинне дійти до співрозмовника (а до співрозмовника доходить якраз слово), у нього виникає почуття, що це слово не зовсім вдало підібрано. Завжди те, що один мовець має на увазі і що прагне донести до співрозмовника, проходить повз цього співрозмовника, який реально отримує через мову дещо інше» [10, с. 187]. Однією з причин мовної диференційності та полісемантичності є те, що асоціативні візуальні уявлення прив'язуються до конкретних слів на основі суб'єктивного досвіду, вони мають свої ситуативні відмінності та контекстуальну інсталюваність. Конкретне слово у різних людей викликає відповідні суб'єктивному досвіду внутрішньовізуальні представлення, що мають відмінні «фігуральні» втілення та спільний «фон» або ж контур.

Висновки. Комунікативний консенсус народжується не на основі точної (ідентичної) перцептивно-асоціативної відповідності та інтерпретаційної одноманітності, а на основі універсальної схеми узгоджень, яка припускає суб'єктивну візуальну поліваріантність ідентифікації. Слушною видається думка Т. Черніговської щодо характеристики нейролінгвістичної діяльності, яка, «забезпечуючи вищі психічні і особливо мовленнєві функції, здійснює деякі математичні операції [...] під такими правилами розуміються специфічні алгоритми, що забезпечують лише мовленнєві процедури» [26, с. 20]. Людвіг Вітгенштайн «порівнює лінгвістичний вислів із геометричною фігурою» [20, с. 10], Роман Якобсон підкреслює, що для ефективності «мовленнєвої події» потрібен загальний «код» [29, с. 112]. Проблема «розуміння» прив'язана до проблеми сприймання та оцінки, значення пов'язане з уявленням, алгоритм, схема, код, тощо — різні номінації складного процесу взаємоузгоджень перцептивного досвіду і його вербалізації. Таким чином, комунікативний процес (в усній і письмовій формах) певною мірою можна характеризувати як

емблематичний, він демонструє вагомість емблематичної функції у мовній практиці. Конкретні мовні знаки лише частина зовнішнього вияву редукування значень, що прив'язані до внутрішніх візуалізацій. Якщо вербальний знак є спільним монотипом, то суб'єктивні уявлення, які він викликає, поліморфічні.

Конкретизація та становлення смислових

горизонтів тексту реалізується в конкретному рецептивному акті та через конкретну смисло-організаційну структуру, що фасцинує візуально-вербальну сигніфікацію, впорядковує узгодження індивідуальних та колективних смислорозрізнявальних констант. Через те в сучасній філології текст характеризують як простір «мерехтіння смислів» [12; 13; 14].

Список використаної літератури

1. Аквинский Фома. Сумма теологии. Часть 1. Вопросы 1–43/ Перевод С.И. Еремеева (гл. 1–26), А.А. Юдина (гл. 27–43). — Киев: Эльга, Ника-Центр, Элькор-МК, Экслибрис, 2002. — 560 с.

2. Арнхейм Р. Визуальное мышление / Рудольф Арнхейм // Психология мышления / под. ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В. А. Спиридонова, М. В. Фаликман, В. В. Петухова. 2-е изд., перераб. и доп. — М.: АСТ: Астрель, 2008. — С. 182–190

3. Ахутина Т.В. Вступительная статья // Бикертон Д. Язык Адама: Как люди создали язык, как язык создал людей / Пер. с англ. О. Кураковой, А.Карпухиной, Е.Прозоровой. — М.: Языки славянских культур, 2012. — С. VII–XXV.

4. Барт Р. Миф как семиологическая система / Р. Барт // Барт Р. Избранные работы: Семиотика: Поэтика: Пер. с фр. / Сост., общ. ред. и вступ. ст. Г. К. Косикова. — М.: Прогресс, 1989. — с.74–81.

5. Бартлетт Ф. Человек запоминает / Фредерик Бартлетт // Психология памяти / Ред. Ю.Б. Гиппенрейтер, В.Я. Романов. — Москва: ЧеРо, 1998. — С. 292–303.

6. Білецький Л. Історія української літератури. — Т.1. — Народна поезія / Л.Т. Білецький. — Івано-Франківськ: Місто НВ, 2015. — 380 с.

7. Вундт В. Психология народов / Вильгельм Вундт. — М.: Изд-во Эксмо; СПб.: Terra Fantastica, 2002. — 864 с.

8. Гром'як Р. До проблеми сприймання літературного твору / Р.Т.Гром'як // Гром'як Р. Давне і сучасне: Вибрані статті з літературознавства. — Тернопіль: Лілея, 1997. — С. 17–32.

9. Гром'як Р. Жанр у творчому процесі / Р.Т. Гром'як // Гром'як Р. Давне і сучасне: Вибрані статті з літературознавства. — Тернопіль: Лілея, 1997. — С. 101–108.

10. Гадамер Г.-Г. Межі мови / Ганс-Георг Гадамер // Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика / Вибрані твори / Пер. з нім.— К.: Юніверс, 2001. — С. 176–187.

11. Гадамер Г.-Г. Формування поняття «мова» в історії західної думки / Г.-Г.Гадамер // Гадамер Г.-Г. Істина і метод: Пер. з нім. — К.: Юніверс, 2000. Т. I: Герменевтика I: Основи філософської герменевтики. — С. 375–404.

12. Карасик В.И. Языковые матрицы культуры: монография / В.И.Карасик. — М.: Гнозис, 2013. — 320 с.

13. Кононенко В. І. «Мерехтіння смислів» у процесах текстотворення / В. І. Кононенко // Прикарпатський вісник НТШ Слово, 2015. — №2(30). — С. 53–68.

14. Кубрякова Е.С. Язык и знание: монография / Е.С. Кубрякова. — М.: Языки славянской культуры, 2004. — 560 с.

15. Луцак С. Домінанта як металне осердя художньо-естетичного процесу (на матеріалі української літератури межі XIX–XX ст.). — Івано-Франківськ: Фоліант, 2010. — 400 с.

16. Найссер У. Познание и реальность. Смысл и принципы когнитивной психологии / Перевод с английского В.В. Лучкова. — М.: Прогресс, 1981. — 232 с.

17. Основные направления психологи в классических трудах. Ассоциативная психология. Г. Спенсер. Основания психологии. Т. Циген. Физиологическая психология в 14 лекциях. — М.: ООО «Издательство АСТ-ЛТД», 1998. — 560 с.

18. Пирс Ч. С. Избранные философские произведения. Пер. с англ. К. Голубовича, К. Чухруквиже, Т. Дмитрева. — М.: Логос, 2000. — 448 с.

19. Потебня А.А. Мысль и язык / А.А. Потебня // Потебня А.А. Теоретическая поэтика / Сост., вступ. ст., коммент. А.Б.Муратова. — М.: Высш.шк., 1990. — С. 22–55.

20. Рассел Б. Вступ / Бертран Рассел // Вітгенштайн Л. Tractatus Logico-Philosophicus; Філософські дослідження / Пер. Євгена Поповича. — Київ: Основи, 1995. — С. 8–21.

21. Солецький О. Емблематичний код міфу (синкретичні форми первісних культово-релігійних відображень) // «Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія: Філологічні науки (літературознавство)». — №2 (16), жовтень 2015. — С.265–271

22. Солецький О.М. Емблематичні структури психоаналізу (теорія М.Кляйн і іконічно-конвенційна сигніфікація) / О.М.Солецький // Держава та регіони. Серія: Гуманітарні науки. — 2017. — №2 (49). — С.4–10

23. Солецкий О. Эмблематичний фокус слова (емблематичні моделі семіозису) // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. Випуск 41. — Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2016. — С. 57–62.

24. Сосюр Ф. де. Курс загальної лінгвістики. / Фердінан де Сосюр; [пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко]. — К.: Основи, 1998. — 324 с.

25. Фреге Г. Логика и логическая семантика : Сборник трудов / Пер. с нем. Б. Бирюкова. — М.: Аспект Пресс, 2000. — 512 с.

26. Черниговская Т. Мозг и язык: полтора века исследований / Т. В. Черниговская // Теоретические проблемы языкознания. К 140-летию кафедры общего языкознания Санкт-Петербургского госу-

дарственного университета. СПб: СПбГУ, 2004. — С.16–35.

27. Шлегель Ф. Философия языка и слова/ Фридрих Шлегель // Шлегель Ф. Эстетика. Философия. Критика. В 2-х т. Т. 2 / Вступ. статья, сост., пер. с нем. Ю. Н. Попова; Примеч. Ал. В. Михайлова и Ю. Н. Попова. — М.: Искусство, 1983. — С. 360–387.

28. Эко У. От древа к лабиринту. Историческое исследование знака и интерпретации / Пер. с итал. О.А. Поповой-Пле. — М.: Академический проект, 2016. — 559 с.

29. Якобсон Р. Два аспекта языка и два типа афатических нарушений / Р.Якобсон // Теория метафоры. Сборник / Общ. ред. Арутюновой Н.Д., Журинской М.А. — М.: Прогресс, 1990. — С. 110–132.

А. СОЛЕЦКИЙ

«ЭМБЛЕМАТИЧЕСКИЕ» КООРДИНАТЫ СЛОВА: ИКОНИЧНО-КОНВЕНЦИОНАЛЬНАЯ КОРРЕЛЯТИВНОСТЬ И СЕМИОЗИС

В статье рассмотрена проблема иконично-конвенциональной корреляции в диахронном и семиотическом аспектах. Классификации и структурирования «слова» проецируются на эмблематические «механизмы», имеющие давние традиции литературного и культурного смыслоконструирования. На основе структуральных, семиотических, когнитивных, психолингвистических подходов к интерпретации языковых явлений обобщается роль визуально-вербального взаимодействия для смысловой эквивалентности.

Ключевые слова: эмблема, корреляция, иконическое, конвенциональное, структура, взаимодействие.

O. SOLETSKY

'EMBLEMATIC' WHEREABOUTS OF A WORD: ICONIC-CONVENTIONAL CORRELATIVITY AND SEMIOSIS

In the paper iconic-conventional correlation has been regarded in diachronic and semiotic lights. Word patterning and classification is mapped onto the emblematic 'mechanisms' that have old-established traditions of literary and cultural meaning regulation. The function of visual and verbal interaction in semantic equivalence has been generalized on the basis of structural, semiotic, cognitive, and psycholinguistic approaches to the treatment of linguistic phenomena.

Key words: emblem, correlation, iconic, conventional, structure, interaction.

O. SOLETSKY

«EMBLEMATIC» WHEREABOUTS OF WORD: ICONIC-CONVENTIONAL CORRELATIVITY AND SEMIOSIS

When examining the history of word interpretation in various temporal cultural and historical formations,

one cannot but notice certain continuity and interpretive affinity in determining its functional nature. It is logical that the Christian interpretation of the word rested on the late antique thought and the late scholastics interpretations closely approached those of the Greek classical philosophy. Different attempts at classifying and structuring of the word always revolve around the allocation of its external and internal forms, symbolic, semantic, etymological consistency. Usually it reflects the definition of various levels of interdependence between visually visible and verbally labeled.

In the works that centre on the study of historical glottogenesis, the primordial semiotic processes are represented as iconic and symbolic imitations. The word in the context of semiotic foundations is only a sign that mediates the functionality of a complex mental process. We believe its structure had a latent effect on the assertion of the genre of an «emblem», which extended the relevance of the complex synthesis of iconic-conventional reduction in the processes of meaning expression. Therefore, from the literary perspective the structure of a word can also be emblematically interpreted.

Numerous permanent attempts to classify and systematize the relations of language and thinking from Plato to deconstructionism in different ways debate this topic. The key tenets of semiotics and structuralism point out this feature even more substantially. The division of the linguistic units' nature into «the signifier, or sound pattern, and the signified, or concept» in Ferdinand de Saussure; the logical triangle (semantic triad) of Gottlob Frege (sign, denotation and reference, or meaning); three semiotic trichotomies by Charles Sanders Peirce; metalinguistic «second-order semiological system» by Roland Barthes; codes and lexicodes by Umberto Eco — this is by no means a complete list of heterogeneous attempts to describe the mechanisms of semantization. Their affinity to the emblematic phenomena is not just a structural one. Despite the traditionally reduced three-component interpretations of a sign and an emblem, they

are combined together by a special «semantic» philosophy and semantic interpretative heuristics. In effect an emblem gradually duplicates, specifies, illustrates and modifies semiotic mechanisms. Tentatively speaking, it

displays an expanded model of the dialectical, synergistic process of transforming cognitive activity through verbal-iconic mediation into semantic experience.

Стаття надійшла до редакції 26.10.2017

УДК 821.161.2

ТОМЕНКО Олеся

МАЛА ПРОЗА МИКОЛИ ТОМЕНКА: ПОЕТИКА ЖАНРУ

У статті проаналізовано книгу малої прози Миколи Томенка «Білі автографи», яка вийшла друком цього року, проте самі твори були написані понад 20 років тому. Актуальність дослідження полягає в тому, що це перше наукове дослідження малої прози письменника. Установлено тематику та жанрові особливості текстів, стилістичні та образні особливості новел. Визначено базові категорії, на яких будується мала проза письменника. Проведено паралелі до творчих пошуків В. Стефаніка, М. Коцюбинського, Г. Тютюнника. Розкрито психологізм, кінематографічність та філософічність текстів малої прози.

Ключові слова: мала проза, поезія в прозі, кордіоцентризм, ескізи, образки, замальовки, етюди.

Вступ. Сприйняття творчості Миколи Томенка було б неповним без ґрунтовного аналізу його прозових творів. Книга малої прози Миколи Томенка «Білі автографи. «Коріння блискавки» побачила світ лише 2017 року. Вона складається із повісті-мозаїки з однойменною назвою, розділу малої прози «Коріння блискавки», віршів у прозі, етюдів, образків, ескізів, замальовок, об'єднаних назвою «В галактиці душі твоєї» та етюдів повоєнного дитинства «Мати збирала насіння».

Аналіз досліджень і публікацій. Оскільки мала проза Миколи Томенка була опублікована лише нещодавно, досліджень саме малої прози практично немає. На сьогоднішній день єдиним дослідженням малої прози М. Томенка можна назвати передмову до даного видання доктора філологічних наук, професора, лауреата Національної премії ім. Тараса Шевченка Михайла Наєнка [2]. Проте існує чимало досліджень поетичного, пісенного, драматургічного доробку письменника, які дають контекст розуміння витоків малої прози. Серед дослідників можна назвати Д. Білоуса, М. Жулинського, П. Засенка, В. Неволова, К. Мотрич та інших. Тому доцільно говорити про необхідність дослідження малої прози М. Томенка для повного висвітлення творчості письменника в сучасному літературному процесі України.

Постановка проблеми. Микола Томенко знаний в українській літературі як поет, публіцист, поет-пісняр, дитячий письменник і драматург. Його «Трудова книжка матері» з цього року включена до вивчення в шкільну програ-

му Міністерством освіти України. Усебічний розгляд творчості, у тому числі і малої прози, аналіз якої проводиться у цій статті, сприятиме глибшому розумінню витоків, суті, особливостей поетики, жанрової специфіки літературного доробку М. Томенка.

У статті вперше ставиться питання про особливості малої прози М. Томенка, аналізується жанрова особливість його творів, окреслюється тематика, образна система, морально-етичні засади, на яких будується текст. Визначені категорії, якими характеризується мала проза письменника загалом: кінематографічність, психологічність та філософічність.

Особливості поетики малої прози М. Томенка. Власне, ця книга розкриває ще одну грань таланту письменника. Образи і теми до болю прості, але одночасно житейськи мудрі і всеохопні. Читачі різного віку і різних поколінь знаходять тут свою, близьку саме їм штрих-лінію, яка колись проходила і в їхньому житті. Або ж змушують замислитися над простими, до болю буденними речами, які письменником осмислені й перетворені у філософські категорії. Але його філософія не трансцендентна, а кордіоцентрична, це справжня філософія серця: серця відданого сина, серця, закоріненого в рідну землю, серця, відкритого до людей, серця, яким письменник намагався охопити і глибину природи, і глибину людської душі.

Мала проза — непростий жанр. Але саме в ньому розкривається майстерність слова, відшліфована думка, концентрація образу та стиль мислення. Василь Стефанік, Григор Тютюнник —